

PATVIRTINTA
Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto
Mokslo tarybos 2021 m. vasario 23 d. nutarimu
Nr. R2-10

**2021 M. ILGALAIKĖ INSTITUCINĖ (VIDINĖ) MOKSLINIŲ TYRIMŲ IR
EKSPERIMENTINĖS (SOCIALINĖS, KULTŪRINĖS) PLĖTROS PROGRAMA
„LITERATŪRINĖS BALTISTIKOS TYRIMAI“**

1. 2021–2025 m. ilgalaikės institucinės vidinės mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros programos „Literatūrinės baltistikos tyrimai“ (toliau – programa) vykdytojas – Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (toliau – LLTI).

2. Programos tikslas:

Atlikti lyginamuosius tipologinių ir genetinių sąsajų tyrimus, atskleidžiant svarbius lietuvių ir latvių literatūrų, literatūrinės spaudos raidos bendruosius bruožus, įvairias abiejų literatūrų, kultūrų tarpusavio įtakų, sąsajų tendencijas, aktualizuojant ryšius ir su kitų šalių – ypač Baltijos regiono, Šiaurės šalių – literatūrinėmis, kultūrinėmis tradicijomis.

3. Programos uždaviniai:

Apžvelgti, kritiškai išanalizuoti ir apibendrinti jau esamus užsienio teoretikų bei lietuvių-latvių kultūrinės atminties, imagologinius ir kt. tyrimus, išsiginant teorinius postulatus ir praktinės analizės instrumentus, tinkamiausius pasirinktiems tyrimo rakursams (visi programos vykdytojai).

Identifikuoti esminius lietuvių ir latvių kolektyvinėje atmintyje egzistuojančius kultūrinius ir mitopoetinius turinius, kurie pagrindžia lietuvių ir latvių tautų mentaliteto specifiką ir tarpusavio dinamiką – nuo etninio iki transnacionalinio matmens (visi programos vykdytojai). Išnagrinėti įvairių laikotarpių literatūroje, literatūrinėje spaudoje iškylančias lietuvių ir latvių tapatybės konsteliacijas: tarpukario, pokario išėivijos, sovietmečio, *perestroikos*, Atgimimo metų, šiuolaikinės emigracijos, nepriklausomybės tarpsnio, taip pat lietuvių įvaizdį klasikinės latvių literatūros visumoje (visi programos vykdytojai).

Variantiškai plėtoti literatūrinę baltistiką, taikant skirtingus literatūros komparatystikos tyrimų skerspjūvius ir prieigas, integruojant į ją įvairių literatūrologijos metodologijų ir tarpdisciplininių studijų teikiamas galimybes:

- vienos šalies, jos atstovų ir nacionalinės specifikos (Lietuvos, lietuvių ir lietuviškumo) imagologiniai tyrimai kitoje (latvių) literatūroje;
- kultūriškai, istoriškai svarbaus periodų (XX a. pabaigos Atgimimo, tarpukario) lyginamieji baltų kolektyvinės atminties tyrimai kultūrinėje spaudoje, plėtojantys tarpdisciplininę literatūrologinę, kultūrologinę baltistinę analizę;
- vieno autoriaus kūrybos (H. Nagio poezija) atvejo tyrimai, leidžiantys atpažinti baltiškąją kultūrinę atmintį sužadinančius poetinius įvaizdžius ir baltų literatūrų modernizmo raidos paraleles;
- vieno teminio pjūvio (gastropoetikos) imagologiniai tyrimai lietuvių ir latvių literatūrose, pozicionuojantys maistą kaip politinio, ideologinio, socialinio identiteto konstravimo priemonę ir atspindį.

Atskleisti plačią analitinę Lietuvos, lietuvių ir lietuviškumo įvaizdžių panoramą (sociokultūrinę imageriją) klasikinėje XIX–XXI a. latvių literatūroje: įvaizdžių genezę, įvairovę, raidą, pokyčius, funkcionalumą, stereotipizaciją ir pan.

Išanalizuoti, kaip įvairūs lietuviški vaizdiniai yra integruojami į latvių raštiją, literatūrą, kiek ir kaip jie yra traktuojami, interpretuojami kaip „savi“ (baltiškojo bendrumo ar kitokiu pagrindu), kiek – kaip „kiti“ ar „svetimi“.

Išryškinti XX a. 9–10 dešimtmečių ir tarpukario lietuvių ir latvių literatūrinės (kultūrinės) periodikos nacionalinę specifiką, charakterizuoti Atgimimo laikų baltų atminties apraiškas bei nustatyti ja grindžiamų tapatybių skirtumus ir panašumus.

Išgryninti Atgimimo laikotarpio baltų literatūrinėje (kultūrinėje) spaudoje besiskleidžiančius kolektyvinės atminties bei ja grindžiamos sociokultūrinės, tautinės tapatybės dėmenis, jų ryšį su tarpukario kultūra, pagrįsti jų istorinį, egzistencinį ir tipologinį artumą ir plėtoti kultūrinės/komunikacinės baltų atminties tipologiją.

Išanalizuoti biografijos ir kūrybos pobūdžiu vieno „latviškiausių“ lietuvių poetų H. Nagio poeziją, apibendrinti jo sąsajas su kitais to laikotarpio kūrėjais, atpažinti jo poveikį išeivių kultūrai, apibūdinti jo tapatybę, kurią formavo mišri lingvistinė ir sociokultūrinė „paribio žmogaus“ savivoka, taip pat nuoseklus gilinimasis į latvių, vokiečių, skandinavų šalių literatūros ir kultūros istoriją, baltų mitinis kontekstas.

Ištirti H. Nagio lyrinio subjekto atliekamus kultūrinius vaidmenis, identifikuoti stereotipinius savivaizdžius ir svarbiausius poezijos įvaizdžius, siejančius H. Nagio kūrybą ne tik su baltiška, bet ir su šiaurietiška regionine savimone, palyginti jo poeziją su latvių išeivių XX a. vidurio ir antrosios pusės poetais modernistais (pvz., Gunaru Saliniu (*Gunars Saliņš*)).

Išanalizuoti skonio, gastronomijos, kulinarijos reikšmės ir kaitos aspektus lietuvių ir latvių literatūrose, tiriant, kaip maistas, jo ruošimas ir vartojimo situacijos atskleidžia didesnių politinių ir socialinių struktūrų bei istorinių tarpinių problematiką, atspindi mentaliteto trajektorijas, ypač sovietmečio, *perestroikos* ir emigracijos.

Pasitelkiant skonio patirtį ir suvokimą ryškinti lietuvių ir latvių literatūrose atsiskleidžiantį tautinį savivaizdį ir alimentarinius santykius su kitomis tautomis, maisto semantinį lauką siejant su literatūros kūriniuose atsiskleidžiančia kultūrine, regionine ir etnine tapatybe.

4. Metodologinis tyrimų pagrindimas:

Pačiu svarbiausiu, išvardytiesiems tikslams ir uždaviniams pasiekti adekvačiausiu metodologiniu pagrindu laikoma literatūrologinės komparatyvistikos metodologija, kuri taikoma įvairiais būdais, rakursais ir lygmenimis. Pirmiausia bus remiamasi tuo metodologiniu įdirbiu, kurį Naujosios literatūros skyriuje veikianti Literatūrinės baltistikos grupė sukaupe vykdydama ilgalaikę institucinę programą „Lyginamieji baltų literatūrų tyrimai: tipologiniai aspektai“ (2013–2017 m.) ir kuris buvo plėtojamas jau publikuotuose grupės narių darbuose.

Įvertinant plačią ir daugialypę tiriamojo objekto – dviejų literatūrų, tarpkultūrinio santykio – prigimtį, tarpdalykinį tyrimo pobūdį, akivaizdu, kad jam tinkamai analitiškai išžvalgyti yra reikalinga kompleksinė metodologinė prieiga, kuri konstruojama lyginamąjį požiūrį derinant su įvairiomis kitomis metodologinėmis tyrimų strategijomis: klasikinės ir šiuolaikinės imagologijos, literatūros antropologijos, kultūrologinių studijų, literatūros istorijos.

Metodologiniai imagologijos rėmai pasitarnaus analizuojant Lietuvos, lietuvių ir lietuviškumo vaizdinius latvių literatūroje ir latviškumo įtakas bei reprezentacijas lietuvių poezijoje, taip pat teoriniam maisto ir jo vartojimo aptarimui lietuvių ir latvių literatūrose, nes imagologinė žiūra padeda atskleisti papildomus simbolinius turinius ir platesnius kontekstus ir pažvelgti į maistą kaip į identiteto išlaikymo, fragmentavimo ar atmetimo ritualą bei reikšminę duotį sprendžiant apie nacionalinį charakterį.

Atliekant kultūrologinį Lietuvos ir Latvijos Atgimimo ir tarpukario laikotarpio periodikos tekstų tyrimą bus naudojamos kultūrinės antropologijos, komunikacijos, atminties studijų metodologijomis, aktualizuojama idėjų istorijos, mentaliteto problematika. Bus pasitelkiami ir medija, sociokultūrinės mitologizavimo, sakralizacijos praktikas apibūdinantys teoriniai darbai, nes akivaizdu, kad pervartų laikotarpiais grįžtama prie pamatinių baltiškąją savivoką apibrėžiančių verčių. Mitopoetinė metodologija reikalinga ir siekiant rekonstruoti H. Nagio simbolines, archajiškas poetinių įvaizdžių prasmes, žyminčias baltiškos kultūrinės atminties giliuosius lygmenis, suvokiant baltiškąjį modernizmą kaip pokarinio Vakarų modernizmo, egzistencializmo ir postkatastrofizmo estetinės pasaulėvokos variantą. Svarbus kultūrinis-istorinis aspektas, leidžiantis apibendrinti baltišką kultūrinę tapatybę globalaus kultūros lauko kontekste, atvirumo naujovėms ir paveldo saugos strategijas, literatūrinius kontaktus su kitomis bendruomenėmis.

5. Tyrimų etapai ir jų charakteristika:

2021 m.

Po 1–2 pranešimus nacionalinėse ar tarptautinėse konferencijose literatūrinės baltistikos tematika.

Monografijos preliminarium pavadinimu *Lietuva ir lietuviai latvių literatūroje* rengimas: medžiagos rinkimas, struktūrinimas (V. Butkus).

Straipsnio apie modernistinės Kazio Binkio ir Aleksandro Čako (*Aleksandrs Čaks*, tikt. *Aleksandrs Čadarainis*) poezijos tipologinį lyginimą publikavimas Latvijos akademinėje spaudoje.

Bendradarbiavimas su Lietuvos rašytojų sąjungos literatūros mėnraščio *Metai* redakcija, rengiant latvistišką žurnalo numerį 2021 m. rudenį.

Literatūrinės baltistikos grupės tinklalapio *Literatūrinė baltistika* (<https://litbalt.weebly.com>) administravimas.

Monografijos preliminarium pavadinimu *Kolektyvinė atmintis XX a. pab. Atgimimo laikotarpio lietuvių ir latvių kultūrinėje spaudoje* rengimas: teorinės dalies trumpinimas, perrašymas, tiriamosios dalies teksto papildymas, naujų atvejų analizė.

Straipsnis preliminarium pavadinimu „Return of Memory: The Conception of Lith. *tremtis* and Latv. *trimda* during the National Revival of Late 20th Century“ Liepojos universiteto žurnale *Scriptus Manet*.

Straipsnis Lietuvos akademiniam leidinyje rengiamos monografijos ar kita literatūrinės baltistikos tema.

Apžvalginis kultūrinis straipsnis apie lietuvių ir latvių kolektyvinę atmintį, kultūrinio šiaurės Lietuvos regiono, pasienio ypatumus žurnalui *Šiaurietiški atsivėrimai* liepos mėn.

Su maistu ir gėrimais susijusių literatūros tekstų atranka studijai *Reikšminis maisto potencialas lietuvių ir latvių literatūrose*, teorinių prielaidų formulavimas, teksto rašymas ieškant koreliacijos tarp metodologijos ir empirinės medžiagos.

2 savaitinių medžiagos rinkimo stažuotė Latvijos universitete, konsultacijos su Latvijos mokslininkais.

Straipsnio „Hunger in contemporary Lithuanian and Latvian literature: Collective remembrance or starvation industry?“ parengimas mokslo darbų žurnalui *Acta litteraria*.

Straipsnio „Ėdiena nozīme identitātes veidošanā: mūsdienu latviešu un lietuviešu literatūras piemērs“ [„Maisto reikšmė kuriant identitetą: šiuolaikinės latvių ir lietuvių literatūros pavyzdžiai“] parengimas Latvijos universiteto straipsnių rinkiniui.

Mokslo darbų žurnalo *Acta litteraria comparativa* Nr. 9 sudarymas.

2022 m.

Du moksliniai seminarai iš ciklo „Literatūrinės baltistikos dėmenys: sociokultūriniai ir imagologiniai aspektai“ (pranešimus skaitys ilgalaikės programos vykdytojai ir kviestiniai lektoriai).

Mokslo konferencijos, skirtos Baltijos šalių identiteto problematikai ir/ar fundamentiniams lyginamiesiems tipologiniams literatūrų tyrimams organizavimas LLTI ir dalyvavimas su pranešimais (visi programos vykdytojai).

Monografijos preliminarium pavadinimu *Lietuva ir lietuviai latvių literatūroje* rašymas (apie 2–3 a. l.).

Straipsnis rengiamos monografijos ar kita literatūrinės baltistikos tema (0,5–0,75 a. lanko).

Akademinė recenzija apie Lauros Laurušaitės ir Zandos Gūtmanės (*Zanda Gūtmane*) baltistines monografijas (0,5 a. l.).

Monografijos preliminarium pavadinimu *Kolektyvinė atmintis XX a. pab. Atgimimo laikotarpio lietuvių ir latvių kultūrinėje spaudoje* parengimas (iš viso apie 11 a. l.).

Straipsnis Lietuvos akademinėje spaudoje apie lietuvių ir latvių Atgimimo ir tarpukario literatūrinės, kultūrinės spaudos ypatumus ar kita literatūrinės baltistikos tematika (apie 0,75 a. l.).

Mokslo studijos preliminarium pavadinimu *Reikšminis maisto potencialas lietuvių ir latvių literatūrose* rašymas: teorinio skyriaus rengimas, tekstų analizė, gryninant su maistu ir jo vartojimu susijusius motyvus, siejant juos su imagologinėmis savimonės, mentaliteto, tapatybės slinktimis (2 a. l.).

Straipsnis recenzuojamame Lietuvos arba užsienio mokslo žurnale rengiamos monografijos ar kita literatūrinės baltistikos tema (0,5–1 a. l.).

2023 m.

Du moksliniai seminarai iš ciklo „Literatūrinės baltistikos dėmenys: sociokultūriniai ir imagologiniai aspektai“ (pranešimus skaitys ilgalaikės programos vykdytojai ir kviestiniai lektoriai).

Po 1–2 pranešimus nacionalinėse ar tarptautinėse konferencijose literatūrinės baltistikos tematika (visi programos vykdytojai).

Monografijos preliminarium pavadinimu *Lietuva ir lietuviai latvių literatūroje* rašymas (apie 5–7 a. l.).

Straipsnis recenzuojamame mokslo žurnale rengiamos monografijos ar kita literatūrinės baltistikos tema (0,5–1 a. l.).

Monografijos preliminarium pavadinimu *Henriko Nagio pasaulėvaizdžio kontūrai* darbai, apibendrinant surinktą biografinę, kontekstų tyrimo medžiagą: teminių paralelių, problemų ir egzistencinės pasaulėvokos aspektų, bendrų baltų tautų išėivijos poetinei tradicijai, paieškos.

Straipsnis apie Nagio baltiškuosius poetinius kontekstus ar kita literatūrinės baltistikos tema recenzuojamame mokslo leidinyje (apie 1 a. l.).

Monografijos pristatymo renginys ar kitos viešinimo iniciatyvos Latvijoje ir Lietuvoje.

Lietuvių ir latvių tarpukario (ypač XX a. 3–4 dešimtmečių) literatūrinės, kultūrinės spaudos studijavimas: periodikos tyrimo kryptių konceptualizavimas ir konkretinimas, išryškinant autoritarinio režimo laikotarpio kolektyvinės atminties ir sociokultūrinės, tautinės tapatybės problematiką (nacionalizmo raiška, atminties politika ir atminimo kultūra, tautinių mažumų reprezentacija).

Straipsnis tyrimų tematika Lietuvos arba užsienio akademinėje spaudoje (apie 0,75 a. l.).

Mokslo studijos preliminarium pavadinimu *Reikšminis maisto potencialas lietuvių ir latvių literatūrose* rengimas, atskirų numatytų skyrių rašymas pagal preliminarų planą: „Maistas kultūrinėje ir socialinėje baltų imagerijoje“, „Maistas kaip identiteto žymiklis“ ir kt. (2 a. l.).

Straipsnis recenzuojamame Lietuvos arba užsienio mokslo žurnale rengiamos monografijos ar kita literatūrinės baltistikos tema (0,5–1 a. l.).

2024 m.

Du moksliniai seminarai iš ciklo „Literatūrinės baltistikos dėmenys: sociokultūriniai ir imagologiniai aspektai“ (pranešimus skaitys ilgalaikės programos vykdytojai ir kviestiniai lektoriai).

Po 1–2 pranešimus nacionalinėse ar tarptautinėse konferencijose literatūrinės baltistikos tematika (visi programos vykdytojai).

Monografijos preliminariu pavadinimu *Lietuva ir lietuviai latvių literatūroje* užbaigimas (iš viso apie 10 a. l.; V. Butkus) ir leidyba (leidyba nusikeltų į 2025 m., jeigu jai 2024 m. nebūtų gautas finansavimas).

Straipsnis literatūrinės baltistikos tema (0,5–0,75 a. l.).

Monografijos preliminariu pavadinimu *Henriko Nagio pasaulėvaizdžio kontūrai* struktūrinės visumos parengimas, teksto rašymas. Baltistinės medžiagos, susijusios su Nagio kūrybiniu kontekstu (vertimai, literatūros apžvalgos, įtaką dariusių ar temiška artimų latvių poetų tekstai), atranka, tyrimas, būdingiausių bruožų išskyrimas; Nagio kaip tarpininko tarp kultūrinių tradicijų vaidmenį išryškinančių aspektų tyrimas; poeto viešosios veiklos įtakos jo kūrybos suvokimui aptarimas (apie 1,5–2 a. l.).

Straipsnis literatūrinės baltistikos tema (apie 0,75 a. l.).

Sociokultūrinio tarpukario literatūrinės, kultūrinės spaudos tyrimo plėtojimas: medžiagos rinkimas, struktūravimas (kolektyvinės atminties dominantės, sąsajos su XX a. pr. ir pab. atgimimų atminties kultūra ir sociokultūrine tapatybe).

1–2 straipsniai recenzuojamuose mokslo žurnaluose literatūrinės baltistikos tematika (apie 0,75 a. l.).

Mokslo studijos preliminariu pavadinimu *Reikšminis maisto potencialas lietuvių ir latvių literatūrose* rengimas, atskirų numatytų skyrių rašymas pagal preliminarų planą: „Paskaninti vietiniai identitetai: emigracijos literatūra“, „Maistas latvių istorinių romanų serijoje *Mes. Latvija, XX amžius*“ ir kt. Studijos užbaigimas, parengimas spaudai: galutinis teksto korpuso sudarymas, išvadų ir santraukos rašymas, mokslinis teksto redagavimas, leidyba (apie 4 a. l., bendra galutinio darbo apimtis 6–7 a. l.).

Analitinis mokslo straipsnis iš tiriamos temos (apie 1 a. l.).

2025 m.

Po 1–2 pranešimus nacionalinėse ar tarptautinėse konferencijose literatūrinės baltistikos tematika (visi programos vykdytojai).

1–2 straipsniai literatūrinės baltistikos tematika (1–1,5 a. l.).

Medžiagos rinkimas naujai mokslo studijai ar monografijai (preliminariai numatoma viena iš galimų temų: Rainio recepcija Lietuvoje).

Monografijos preliminariu pavadinimu *Henriko Nagio pasaulėvaizdžio kontūrai* teksto rašymas, redagavimas, tyrimo rezultatų apibendrinimas, leidyba (apie 1,5 a. l., bendra galutinio darbo apimtis 14 a. l.).

Tarpukario literatūrinėje spaudoje (re)konstruojamos atskirų atvejų analizė, lietuvių ir latvių atminties figūrų paralelės (pvz., prezidentų K. Ulmanio ir A. Smetonos reprezentacijos).

1–2 straipsniai recenzuojamuose mokslo žurnaluose literatūrinės baltistikos tema (apie 0,75 a. l.).

Naujos tyrimų strategijos formulavimas; preliminari tema: Lietuvos ir Latvijos įvaizdis užsienio literatūroje, pvz., Thomaso Harrisio *Hannibal Rising*, Uptono Sinclairo *The Jungle*, Rudolfo Ericho Raspe'ės *The adventures of Baron Munchausen* ir kt.

Išleistos mokslo studijos viešinimas.

Analitinis mokslo straipsnis iš naujos baltistinių tyrimų temos (apie 1 a. l.).

6. Numatomi rezultatai:

Parengiama 1 mokslo studija ir 3 mokslo monografijos:

- 1) Mokslo monografija preliminariu pavadinimu *Lietuva ir lietuviai latvių literatūroje* (2024–2025);
- 2) Mokslo monografija preliminariu pavadinimu *Kolektyvinė atmintis XX a. pab. Atgimimo laikotarpio lietuvių ir latvių kultūrinėje spaudoje* (2022–2023);
- 3) Mokslo monografija preliminariu pavadinimu *Henriko Nagio pasaulėvaizdžio kontūrai* (2025);
- 4) Mokslo studija preliminariu pavadinimu *Reikšminis maisto potencialas lietuvių ir latvių literatūrose* (2024–2025).

Publikuojama keliolika recenzuojamų straipsnių Lietuvos, Latvijos ir kitų šalių mokslo spaudoje. Surengiama tarptautinė mokslo konferencija (su Lietuvos lyginamosios literatūros asociacija; 2022 m.), skirta Baltijos šalių identiteto problematikai ir/ar fundamentiniams lyginamiesiems tipologiniams literatūrų tyrimams, kurioje bus pristatomi programos rėmuose vykdomi tyrimai. Publikuojamas tarptautinės mokslo konferencijos straipsnių rinkinys.

Perskaitoma keliolika programos vykdytojų pranešimų Lietuvos ir užsienio (ypač Latvijos) mokslo konferencijose.

7. Rezultatų sklaidos priemonės:

Visos programos naujienos, programos vykdytojų veiklos, rezultatai operatyviai viešunami Literatūrinės baltistikos grupės tinklalapyje <https://litbalt.weebly.com>.

Vykdomi kiti rezultatų viešinimo darbai: studijos ir monografijų pristatymai, anotacijos Lietuvos ir Latvijos literatūrinėje-kultūrinėje spaudoje, vieši pasisakymai, interviu populiariojoje internetinėje žiniasklaidoje, radijuje ir kitur.

Papildomos baltistinės veiklos pagal galimybes ir poreikį: dalyvavimas Baltų dienos ar Latvijos nepriklausomybės dienų minėjimo renginiuose ir kitose kultūrinėse ar kūrybinėse iniciatyvose, susijusiose su programoje vykdomais darbais, paraiškų mokslo populiarinimo projektams rengimas ir teikimas, bendradarbiavimas su latvių tyrėjais ir/ar kūrėjais, straipsnių recenzavimas, renginių organizavimas ir kt.

8. Preliminarus programos lėšų paskirstymas (tūkst. eurų):

Eil. Nr.	Išlaidų pavadinimas	2021 metais	2022 metais	2023 metais	2024 metais	2025 metais	Visai programa (suma)
1.	Programai skirti norminiai etatai, lėšos	3 et.	3,5 et.	3,5 et.	3,5 et.	3,5 et.	
2.	Kitos lėšos planuojamos programai vykdyti (iš kitų, institutui skirtų valstybės biudžeto bazinio finansavimo lėšų)						
	Iš viso						

9. Programos vadovas skelbiamas instituto interneto tinklalapyje www.llti.lt